

KAPITEL 4

Några falluckor på internet

Vi kan inte nog betona de mirakulösa välsignelser den digitala revolutionen och internet har bidragit med i vårt kollektiva liv på den här planeten. Vi lever i en tid av historiska förändringar i klass med uppfinningen av tryckkonsten, bilen och flygplanet. Men sådana kolossala framsteg medför alltid tidigare okända risker – även om vinsten är större än riskerna, som de är i dag. Bland riskerna i det här fallet ingår att den digitala revolutionen minskar informationens tillförlitlighet.

Historiska dispyter

På somrarna har vi ”farmor och farfars läger” för olika åldersgrupper bland våra barnbarn. Runt den fjärde juli förra året valde vi ett patriotiskt tema för lägret och bad var och en av de 15 deltagarna att avlägga en kort rapport om en person eller händelse från USA:s grundande. När vår tioårige filosof Peter lämnade sin rapport om Benjamin Franklin sammanfattade han Franklins liv, återgav några berättelser och avslutade med glimten i ögat: ”Men han uppfann inte elektriciteten som alla tror!” Sedan satte han sig ner med en liten bugning, och vi gick vidare till nästa rapport.

Nästa dag sa jag till Peter att jag verkligen tyckte om hans rapport men undrade vad han menade när han sa att Ben Franklin inte uppfann elektriciteten. Han svarade: ”Det gjorde han inte. Så det de sa till mig i lågstadiet var inte sant.” Jag var fortfarande förvirrad och frågade: ”Menade du berättelsen om draken och blixten?” Han sa att det var en del av det. Så jag frågade: ”Var har du lärt dig så mycket om Franklin?” Peter sa enkelt: ”På internet.”

Så jag sökte på Google efter ”Benjamin Franklin”. Jag fann att vissa historiker betvivlar Franklins berättelse om draken och säger att om det verkligen hade skett så som han påstod skulle blixten ha dödat honom. Andra säger att han visste vad han gjorde, undvek den risken, och bevisade blixstens elektriska natur. Och vad gäller att ”uppfinna” elektriciteten frågade en webbplats: ”Upptäckte Benjamin Franklin elektriciteten?” och svarade ”Kanske inte!” Flera år före Franklin studerade två engelsmän vetenskapen bakom statisk elektricitet, och de var de första att kalla fenomenet elektricitet. Franklin påvisade dess negativa och positiva element, och Edison uppfann sedan glödlampan.

Jag berättar om dessa detaljer, inte på grund av att jag behöver veta vem som ”uppfann” elektriciteten, utan eftersom jag undrar vad som får en normal tioåring som läser historiska redogörelser på internet att dra slutsatsen: ”Det de sa till mig på lågstadiet var inte sant.” Borde han, som vissa personer gör i sådana fall, gå vidare och säga: ”De ljög för mig”?

På farmor och farfars läger gav 12-åriga Emma sin rapport om Betsy Ross. ”Tja, vi är faktiskt inte riktigt säkra på att Betsy Ross gjorde den första flaggan”, började hon. ”Det var bara något hennes barnbarn påstod 100 år senare. Så jag tänker inte prata om henne. I stället ska jag bara visa bilder på olika amerikanska flaggor som har funnits.”

Eftersom jag inte tidigare hade lagt märke till en så skeptisk inställning hos Emma kollade jag senare Wikipediainlägget om Betsy Ross. Jag fick vet att även om hon fortfarande ”ofta tillskrivs” tillverkningen av den första amerikanska flaggan ”finns det inget källmaterial eller andra nedskrivna muntliga traditioner som bekräftar denna berättelse”, som först dök upp i hennes barnbarns skrifter femtio år efter hennes död. Men Betsy Ross Bridge i Philadelphia är fortfarande ”namngiven till hennes ära”.¹⁴

I frånvaro av tillräckligt ”källmaterial” för att bekräfta berättelsen om Betsy Ross, lärde Emmas lågstadielärare, liksom Peters, henne något som inte var sant? Och är Betsy därför en ”misskrediterad” historisk figur vars berättelse vi inte längre godtar?

Det är mycket troligt att det som ”ofta tillskrivs” både Ben och Betsy är tillräckligt sant för att våra grundskolor tryggt kan fortsätta lära ut deras väletablerade historiska berättelser på en nivå som är förståelig och åldersanpassad. Men vad är det med ”forskning” på nätet som kan undergräva våra skolbarns tillit till att deras lärare undervisar dem om ”sanningen”? Och vad det än är, kan den här delen av falluckorna på internet också göra att vissa medlemmar i kyrkan undrar om *deras* lärare eller ledare berättar sanningen för dem? Om det är så ligger inte problemet hos eleverna, lärarna, skolorna eller kyrkans ledare. Det ligger i vårt behov av att förstå varför internet fungerar som det gör.

Innan populära webbplatser tog över både vår forskning och vårt resonemang visste de flesta välutbildade människorna att forskare ofta har dispyter över nyanserade frågor vad gäller gamla händelser. De har utbildats för att göra det på grund av värdet i att vi som samhälle är öppna för nya upptäckter. Men innan internet fanns låg alltid bevisbördan på dem som utmanade etablerade och någorlunda väldokumenterade tolkningar.

Men på något sätt, vilket vi upptäckte med Peter och Emma, kan bevisbördan läggas över på den traditionella källan när man stöter på någon kritik eller en komplicerad åsiktsskillnad vad gäller historia – som om det räcker med att väcka en synbart legitim fråga för att åstadkomma utslaget ”skyldig” i den allmänna opinionens domstol. Men de flesta av dagens läsare är inte tillräckligt förberedda för att förstå kriterierna för att lägga över bevisbördan, än mindre för att utvärdera vittnens kvalifikationer och motiv.

Dessutom kunde en förälder eller lärare som ville undervisa barn om Ben eller Betsy eller Washington eller Jefferson innan internet fanns gå till ett bibliotek och hitta en källa som lämpade sig för läsarens nivå av förberedelse. Men om vi använder nätet, som inte kan skilja på sina läsare efter åldersgrupp eller något annat, får vi det som en forskare har kallat ”barndomens förlust”.¹⁵

Tyvärr är vissa människor inte mogna nog att väga motsägelsefulla bevis mot varandra och utvärdera källorna. Men webbplatser som Wikipedia vill förståeligt nog förtjäna och behålla sina mest sofistikerade och kritiska läsares respekt. Så de ”släpper loss allt” och inbjuder alla på planeten att skicka in sina olika bevis, och oerfarna läsare (och deras familjer och samhällen) får ta konsekvenserna. När våra barn eller andra får veta mer än de möjligtvis kan förstå om ett mycket laddat ämne (som historia, religion eller sex) genom att surfa på nätet blir vi alla tvungna att hantera de personliga och samhällsmässiga följderna.

Peter och Emma är normala, sunda barn som bara ville veta om Ben Franklin upptäckte något viktigt om elektricitet och om Betsy Ross gjorde den första flaggan. Och om en webbplats som ser officiell ut säger att vi inte är säkra på det kanske de tolkar det som: ”Nej, det gjorde de inte”. Så dessa barn tappade förtroendet för Ben, Betsy och sina lärare i skolan – trots att en välinformerad läsning av berättelserna visar mer erfarna läsare att de är tillräckligt troliga för att Betsys namn inte ska tas bort från den där bron i Philadelphia och Ben Franklins porträtt blir kvar på 100-dollarsedeln.

Forskning i ”Mythbusters”-anda tenderar att visa att de populära versionerna av nästan alla grundarberättelser (politiska, religiösa eller av annat slag) innehåller oriktigheter eller överdrifter, eller så utelämnas detaljer, nyanser och obesvarade frågor. Som Jesu Kristi kyrkas historiker Leonard Arrington en gång sa angående berättelserna om svårigheterna då öknarna i

västra USA koloniserades: ”Great Basin-området blev ödsligare och ödsligare för varje gång historien berättades.”¹⁶

Men även efter att ikonoklasterna har gjort sin forskning kvarstår vanligtvis grundpelarna av både myten och dess kritik. Kritiken kanske klargör någon detalj, eller visar att folksägen-versionen är överdriven, eller att delar av bevisningen skulle kunna komma från mer trovärdiga källor. Men den huvudsakliga kärnan i en väletablerad grundarberättelse som har funnits och hyllats (och attackerats) länge är vanligtvis fortfarande sann.

Vår poäng här är att välbekanta berättelser om människor eller händelser som Ben och Betsy vanligtvis har återgivits med enkelheten i stadium ett – oskyldigt, okomplicerat och allmänt betrott. Och den kritik av berättelserna som verkar ha auktoritativa grunder representerar stadium två – de överskuggar antagandena från stadium ett med tvivel. Sådan kritik kan kasta läsaren från enkelhet till komplexitet så fort att de inte längre tror på det de trodde förut. Denna verklighet kan göra att forskning på internet inbjuder förvirring.

En vän som är biskop i en församling för unga ensamstående vuxna hör till exempel ofta från församlingens medlemmar att de har skakats av en formulering eller en berättelse som tagits ur sitt sammanhang i en händelse eller ett uttalande från kyrkans historia. Och de saknar den erfarenhet som krävs för att inse behovet av sammanhanget, eller så vet de inte var de ska hitta sammanhanget. Eller så bryr de sig inte tillräckligt för att leta efter det, trots att de känner sig skakade. Deras problem är inte att de vet för mycket om kyrkans historia, utan att de inte alls vet tillräckligt. Och de grova förenklingarna på sociala medier har vant dem vid att förvänta sig ett kort svar på alla frågor. De är ofta inte intresserade av ett långt svar på någon fråga – även om den sanna, kompletta historien är mycket komplex.

Detta gör det lätt för kyrkans kritiker, eller någon som omedvetet citerar en kritiker, att framställa ett negativt antagande som fakta trots att det inte alls har fastställts genom tillförlitlig forskning. Antagandet kan verka bedrägligt negativt när, vilket ofta är fallet, en del av påståendet baseras på en sann historisk skärva – vilket gör att sammanhanget i sin helhet är mycket viktigt. Men när lyssnaren bara hör den negativa halvsanningen lägger de ibland över bevisbördan så att de (kanske påhejade av kritiker som inte är ärliga om sina motiv) framställer kyrkan som defensiv och felande tills kyrkan kan förklara den mer nyanserade verkligheten – och de kanske inte fortsätter lyssna tillräckligt länge för att ta in den nyanserade förklaringen. Denna tendens, liksom bevisfrågorna om Ben och Betsy, gör det lätt för människor med ett skumt motiv att misskreditera dem de vill misskreditera.

Fejknyheter

Det aktuella problem som besvärar den amerikanske kolumnisten David Ignatius allra mest är att ”folk inte verkar veta vad som är sant längre” vad gäller allt från klimatförändringar och ”påståenden om människor vi gillar [eller] inte gillar” till den ”politiska polarisering” som nu infekterar ”alla områden i vårt gemensamma liv – till och med sport. ...

Vi håller på att lära oss att sociala medier kan vara verktyg för att bedra likväl som för att berätta sanningen.”¹⁷

En mormor som uppfostrat sitt barnbarn fick till exempel nyligen ett e-postmeddelande från någon som påstod sig vara polis och sa att hennes barnbarn satt i fängelse i Europa för att ha kört berusad och behövde pengar till borgen. Ett annat barnbarn berättade: ”Mormor, som älskade och hade lagt ner sitt allt i sitt barnbarn blev förtvivlad – efter ett e-postmeddelande från en luredrejare verkade hon redo att kasta bort allt sitt dyrbara förtroende för sitt barnbarn.

Kyrkans medlemmar drivs också till att tappa förtroende av lika illasinnade och anonyma källor på nätet.”¹⁸

Den makt att lura som finns på sociala medier dyker nu upp på många ställen. Vi kan inte längre ”lita på recensioner [vi] läser på nätet” om kvaliteten i konsumentprodukter – ett problem som utgör en ”internetmardröm”.¹⁹ Och tragiska storskaliga våldshandlingar, som massskjutningar, triggjar ofta osanna, politiskt motiverade berättelser som påstår sig veta vem eller vad som orsakade våldet, berättelser som kastar sig viralt tvärs igenom sociala mediaplattor så snabbt att de sanna nyhetsberättelserna kan tappas bort i en sorts allmän halvmedvetenhet. Nyliga exempel är en tragisk skjutning i Las Vegas och ytterligare en i en baptistkyrka i Texas.²⁰ Det kanske mest flagranta av de nyliga problemen med fejknyheter är att den ryska regeringen verkar ha använt sig av våra största sociala medieplattformar för att genom falska inlägg påverka det amerikanska presidentvalet år 2016 – och USA:s självuppfattning.²¹

I den största studien av fejknyheter hittills fann dataforskare på MIT år 2018 att osanna berättelser har 70 procent större chans att omtweetas än sanna berättelser, kanske eftersom de är mer ”engagerande eller provokativa”.²² Den här forskningen föder en ”rasande global debatt om hur företag i Silicon Valley kan påverka samhället. Internetjättarna står under allt mer intensiv uppsikt på grund av *deras produkters makt och dessas sårbarhet för partiskhet eller manipulation*.”²³ Denna kombination av makt och sårbarhet är inte bara oroande utan farlig. Internet kan manipuleras i religiösa eller många andra avsikter.

Tvivlets köpmän

Riley växte upp i ett sista dagars heliga hem. Efter sin mission och sin tempelvigsel gjorde några kommentarer från vänner på jobbet som inte var medlemmar i kyrkan att han kände att han hade levt ett så skyddat liv att verkligen borde genomföra det han kallade ”en mer objektiv studie” av kyrkans historia och trosuppfattningar. Så han började läsa allt som dök upp i hans sökningar på nätet angående sådant som gällde kyrkan. Ju mer han läste, desto oroligare blev han. Det slog honom aldrig att han kanske läste ”anti-mormonlitteratur”, som han redan visste var så slug och suspekt att den inte var pålitlig. Han trodde att han utförde en objektiv, opartisk studie. Så småningom trodde han inte längre att Joseph Smith var en profet. Senare tappade han tro på att Gud existerar. Det visade sig att Riley ovetande och naivt hade råkat ut för en maximal dos av falluckorna på internet.

Strax efter att vi hade hört Rileys berättelse träffade vi en annan familj vars släkting nyligen hade lämnat kyrkan på grund av sina tvivel. Dessa vänner sa att en grupp med en aggressiv anti-kyrkagenda hade tagit deras släktings berättelse och bekostat dess utbredda publikation med den avsiktliga målsättningen att underminera andra mormoners tro. Tvivlets köpmän. Efter att ha lagt ihop två och två insåg vi att denna aggressiva grupp också sponsrade den webbplats där Riley utförde större delen av sin ”objektiva studie”. Eftersom han inte visste hur partisk hans källa var hade han inte filtrerat den för att skydda sitt innersta andliga sinne.

Rileys berättelse påminner oss om hur tobaksindustrin under 1990-talet utvecklade en listig strategi för att underminera allmänhetens tillit till de vetenskapliga rönen angående hälsoriskerna som är förknippade med rökning. Snarare än att försöka bevisa att de allt starkare vetenskapliga forskningsresultaten var felaktiga startade industrin helt enkelt en kampanj för att skapa tvivel – vilket tvivel som helst – angående dessa resultat. Varför bara tvivel? De visste att de inte kunde vinna en öppen diskussion om hälsorisker, så de sådde helt enkelt tillräckligt med tvivel för att skapa obeslutsamhet och inaktivitet både bland allmänheten och bland lagstiftande myndigheter – och det lyckades de med under flera år.

Tobaksindustrins strategi utnyttjade en viktig aspekt av vetenskapens natur – och detta är också är en aspekt av historia, som ju har att göra med händelser som skedde för så länge sedan att vi inte kan besvara alla upptänkliga frågor om dem. Vetenskapsjournalisten och författaren Christie Aschwanden säger att vetenskapen kan öka eller minska vår tillit i viss grad, men den kan inte producera ”absolut säkerhet”. I stället är den ”en process som minskar osäkerhet”.²⁴

Så tobaksindustrins ”lysande taktik var att använda denna inbakade osäkerhet mot själva vetenskapen. Medan de insisterade att de bara ville försäkra sig om att offentlig policy baserades på” det industrin kallade ”gedigen vetenskap” definierade tobaksbolagen gedigen vetenskap på ett sådant sätt att ”ingen vetenskap någonsin kunde bli tillräckligt gedigen. Den enda gedigna vetenskapen var [absolut] säker vetenskap, vilket är omöjligt att uppnå.” Som en framstående anställd vid ett tobaksbolag skrev: ”*Tvivel är vår produkt*” eftersom det ”är det bästa sättet att ... etablera en kontrovers” och därmed ”underminera obekvämt vetenskap”.

Dessa ”tvivlets köpmän” talade egentligen inte för bättre kunskap. De arbetade i stället för att ”förstärka osäkerhet, skapa tvivel och underminera vetenskapliga upptäckter som hotade deras intressen”. Under många år fungerade denna strategi så bra för tobaksindustrin att samma sorts upplägg har ”fungerat som en sorts regelbok för [andra] industriernas intressen sedan dess”.²⁵

Dagens ”tvivlets köpmän” vad gäller religion exploaterar samma svaghet som tobaksindustrin. Genom att skapa tvivel som verkar baseras på endast begränsade bevis kommer de med påståenden som mer eller mindre innebär att kyrkan har fel tills den kan lägga fram ett vattentätt bevis – ofta i omständigheter där det är omöjligt att bevisa någonting med vattentät säkerhet. Detta tillvägagångssätt verkar grundläggande för ”regelboken för anti-mormoner. Detta förklarar varför [kritiska] argument som har motbevisats fortfarande kvarstår: det är på grund av att de tvivel de sår fortfarande kvarstår [i internetåldern]. [Kritikerna] behöver inte bevisa någonting, de behöver bara få någon att tvivla, och det är otroligt mycket enklare än att övertyga någon.”²⁶

Men tvivlets köpmän kan bara ändra den rättvisa bevisbördan om vi på individuell basis låter dem göra det. Både sunt förnuft och vårt straffrättsliga system säger oss att någon som anklagats för ett brott anses oskyldig tills motsatsen har bevisats. Och det är den som kommer med anklagelsen som bär bevisbördan. Att framlägga enbart frågor eller tvivel skiftar aldrig, varken juridiskt eller logiskt, bevisbördan. En obesvarad fråga kan inte förflytta ett berg av frågor som *har* besvarats. Vi kanske inte kan förklara med säkerhet var ett vilsegånget får befinner sig, men det i sig medför inte att de andra 99 fåren också har gått vilse.

Våra möten med tvivel och frågor kommer inte alltid genom ett hot eller en fiende. Oavsett källan kan de utgöra en möjlighet att lära oss och växa av erfarenheten. Vi kan göra det så länge vi låter bevisbördan kvarstå där psalmisten lade den: ”De som känner ditt namn litar på dig, för du överger inte dem som söker dig, HERRE” (Ps. 9:11).